

Sodobne spremembe kmetijske rabe tal v izbranih obmejnih pokrajinah Primorske Slovenije na podlagi aeroposnetkov

(Povzetek iz magistrske naloge, Filozofska fakulteta-Oddelek za geografijo, mentor dr. Marijan Klemenčič, zagovor 23.6.1991)

Dosedanja geografska proučevanja sprememb kmetijske rabe tal (S. Ilešič, J. Medved, I. Vrišer) so se naslanjala na podatke zemljiškega katastra ter na statistične podatke. V naši raziskavi pa smo najpomembnejše podatke o rabi tal dobili s fotointerpretacijo posnetkov cikličnega aerosnemanja Slovenije. Za ugotavljanje izhodiščne rabe tal smo izbrali posnetke iz leta 1975 (merilo 1: 17 500), primerjalno stanje pa smo ugotavljali na posnetkih iz let 1986/88, ki so v merilu 1: 10 000. Spremembe v rabi tal smo primerjali na osmih vzorčnih površinah, ki se nahajajo v štirih pokrajinskih enotah Primorske Slovenije: v Goriških Brdih (k.o. Medana), v Spodnji Vipavski dolini (k.o. Bilje), na Goriškem krasu (Nova vas, Opatje selo) in v Koprskem primorju (Osp, Bonini – k.o. Bertoki, Marezige in Topolovec).

Med cilji raziskave omenjamo le nekatere:

- ☐ opredelitev glavnih oblik, obsega, intenzivnosti ter razporeditve sprememb v rabi tal na vzorčnih površinah,
- ☐ opredelitev osnovnih dejavnikov, ki so sprožili novejšje spremembe v rabi tal ter označitev bodočih trendov,
- ☐ ocena metode fotointerpretacije aeroposnetkov za agrarnogeografska raziskovanja.

V prvi fazi dela smo izdelali fotointerpretacijski ključ, pri katerem smo morali upoštevati pokrajinsko raznolikost obravnavane regije (flišno gričevje, kraška planota, naplavna ravnica). Opredeljevali smo naslednje kategorije rabe tal: njive, travnike, sadovnjake, vinograde, pašnike, grmovje, gozd ter vinograde, travnike in pašnike v zaraščanju. Nato smo interpretirali rabo tal na vseh vzorčnih površinah in jo vrisovali na pregledne katastrske načrte (PKN) v merilu 1: 5 000. S prelaganjem prosojnih kart rabe tal na svetlobni mizi, ene iz leta 1975 in ene iz leta 1986/88, smo za vsako vzorčno površino izrisali tiste zemljiške parcele, na katerih se je raba spremenila. Tako je nastala karta sprememb v rabi tal, na kateri so temeljila vsa nadaljnja proučevanja. Na njej smo s planimetriranjem izmerili velikost sprememb posameznih kategorij rabe tal, prehajanje ene kategorije rabe v drugo (npr. prehajanje njiv v vinograde) pa prikazali v kontigenčnih (matričnih) tabelah. Iz njih je mogoče razbrati, katere kategorije rabe tal so stabilne in katere labilne. Tako se je pokazalo, da je na večini vzorčnih površin narastel obseg vinogradov, in sicer na račun krčenja gozda (Goriška Brda) ter travnikov in njiv. Prek katastrskih parcelnih števil iz PKN-jev smo indentificirali lastnike zemljiških parcel. Na podlagi anketiranja lastnikov parcel, na

katerih se je raba spremenila, smo lahko neposredno ovrednotili socialnogeografske dejavnike, ki so vplivali na novejše spremembe v rabi tal.

Fotointerpretacija aeroposnetkov se je izkazala kot časovno in stroškovno ekonomična metoda pridobivanja svežih in zanesljivih, prostorsko orientiranih podatkov za agrarnogeografska raziskovanja. Stereoskopsko opazovanje olajša razumevanje bogatega spleta pokrajinskih elementov, zato so aeroposnetki pomembni tudi pri vrednotenju posameznih faktorjev, ki sooblikujejo agrarno rabo tal. Tako so bile npr. informacije o nagibih zemljišč, ki smo jih dobili ob fotointerpretaciji, odločilne za vrednotenje vpliva strmine na spreminjanje rabe tal, čeprav smo za tovrstno analizo uporabili tudi podatke digitalnega modela reliefa Slovenije. Iz aeroposnetkov sta razvidni tudi velikost in razporeditev parcel s spremenjeno rabo, kar nam posredno daje podatke o značilnostih zemljiških lastnikov. Manjše parcele v neposredni okolici svojih domov zasajajo (največ s sadnim drevjem in trtami) polkmetje, večji kmetje pa obdelujejo in na novo urejajo večje kmetijske parcele, ki so lahko tudi bolj oddaljene od domačije. Fotointerpretacija aeroposnetkov za agrarno geografijo pomeni mnogo več kot le nadomestilo za pogosto neažurne in netočne statistične ter katastrske podatke o kmetijski rabi tal. Ker zagotavlja celovit vpogled v pokrajino, je primerna tudi za vrednotenje procesov oblikovanja in spreminjanja agrarne rabe tal.

Na koncu sem dolžan izreči zahvalo Geodetskemu zavodu RS, ki je omogočil uporabo aeroposnetkov (po odobritvi Republiške geodetske uprave) in delo na Kartoflexu.

mag. Brane Pavlin

Franc Anton Steinberg in Idrija

(1684-1765, idrijska leta 1724-1747)

Tè dni sem prejela zgibanko z istim naslovom. Izdana je bila ob slovesnem odkritju spominske plošče Francu Antonu Steinbergu dne 19.11.1991 v Idriji. Ploščo je postavil Odbor za praznovanje 500-letnice rudnika živega srebra in mesta Idrija pri Skupščini občine Idrija. Avtor teksta je priznani zgodovinar in raziskovalec geodetske in kartografske preteklosti g. Branko Korošec, ki je imel ob tej priložnosti v Idriji tudi predavanje. Iz njegovega teksta povzemam nekaj podatkov:

Franca Antona Steinberga uvrščamo med vrle može, ki so ob bok Evropi oblikovali kulturno zgodovino Slovencev. Bil je politehnik, zemljemerec, raziskovalec Krasa, slikar in dolgoletni kameralni svetnik, upravnik živosrebrnega rudnika in pobudnik rudniške zemljemersko-kartografske šole v Idriji. Omenili bomo samo nekaj njegovih aktivnosti. Izdelal je topografsko karto za obnovo kameralne ceste prek Planinskega polja (1718-1721), ki velja (verjetno) za prvo slovensko tematsko karto. Ima največje zasluge za zasnovo kasnejše, sloveče Idrijske jamomerske in kartografske šole, katere predstavniki so bili: oba Mraka, goriški Bonn in mlajši Haas. Steinberg je izumil zemljemersko orodje „universal geometricum“, bil je zaslužni Idrijčan, raziskovalec Cerkniškega jezera, pisec knjige o Temelnjem poročilu o prečudovitem, na notranjskem Kranjskem ležečem Cerkniškem jezeru v slovenščini, nemščini in